

УДК339.9(075.8)

Краснодєд Т. Л.,
кандидат економічних наук., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет

Краснодєд Т. Л.,
кандидат экономических наук., доцент
Таврический государственный агротехнологический университет

Krasnoded T. L.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Economics Department
Tavria State Agrotechnological University

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ ТА СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА СВІТОВОМУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ АПК

РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ И СТРАТЕГИИ ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НА МИРОВОМ РЫНКЕ ПРОДУКЦИИ АПК

RESULTS OF EXPORT-IMPORT ACTIVITY OF UKRAINE AND STRATEGIES TO IMPROVE THEIR COMPETITIVENESS IN THE WORLD MARKET OF APP PRODUCTION

Анотація. В статті виявлено об'єктивну необхідність дослідження результатів експортно-імпоротної діяльності України. Розраховано торговельне сальдо по групам товарної продукції як основний показник зовнішньоекономічної діяльності країни. Виявлено характер експортно-імпортних тенденцій. Проведено прогноз результатів торговельної діяльності України на найближчу перспективу. Водночас розглянуто резерви удосконалення експортно-імпоротної структури аграрно-продовольчої продукції. Запропоновано напрями розробки раціональної стратегії нарощування експортного потенціалу України в контексті підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку продовольства.

Ключові слова: зовнішня торгівля, світовий ринок, товарна структура, експорт, імпорт, сільськогосподарська продукція, продовольча продукція, конкурентоспроможність, торгове сальдо.

Аннотация. В статье выявлено объективную необходимость исследования результатов экспортно-импортной деятельности Украины. Рассчитано торговое сальдо по группам товарной продукции как основной показатель внешнеэкономической деятельности страны. Выявлен характер экспортно-импортных тенденций. Проведен прогноз результатов торговой деятельности Украины на ближайшую перспективу. В то же время рассмотрено резервы совершенствования экспортно-импортной структуры аграрно-продовольственной продукции. Предложены направления разработки рациональной стратегии наращивания экспортного потенциала Украины в контексте повышения ее конкурентоспособности на мировом рынке продовольствия.

Ключевые слова: внешняя торговля, мировой рынок, товарная структура, экспорт, импорт, сельскохозяйственная продукция, продовольственная продукция, конкурентоспособность, торговое сальдо.

Abstract. The article reveals the objective necessity of studying the results of export-import activity of Ukraine. The trade balance is calculated on the groups of commodity products as the main indicator of foreign economic activity of the country. The character of export-import trends is revealed. A forecast of the results of trade activity of Ukraine for the near future is carried out. At the same time, the reserves of the improvement of the export-import structure of agrarian and food products were considered. The directions of development of a rational strategy of increasing the export potential of Ukraine in the context of increasing its competitiveness on the world food market are proposed.

Keywords: foreign trade, world market, commodity structure, export, import, agricultural products, food products, competitiveness, trade balance.

Постановка проблеми. В контексті міжнародної економіки важливим предметом дослідження є зовнішня торгівля та експортно-імпорتنі операції. Водночас у сфері агропромислового комплексу України досить актуальною тематикою для дослідження є аналіз товарно-експортної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції, оскільки являється необхідною умовою для розробки раціональної стратегії нарощування експортного потенціалу України на світовому ринку аграрно-продовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних економістів-міжнародників та аграрників основи зовнішньої торгівлі та особливості формування експортно-імпорتنної структури агропродовольчої продукції досліджували: Гаркуша О. О. (виявляв ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств); Заєць К.Д. (вивчав проблеми державного регулювання виробництва та проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції); Зборовська Ю.Л. (аналізувала конкурентоспроможність продукції як умову нарощування експортного потенціалу); Луценко В.О. (розробляв заходи підвищення ефективності експортних операцій промислового підприємства); Рубан І. В. (обґрунтовував стратегію розвитку ЗЕД підприємств); Салькова І. Ю. і Следзь С. (аналізували структуру експорту аграрної продукції) [1-2; 4-7] та інші.

Формулювання цілей статті. Головною метою дослідження є виявлення напрямів удосконалення експортно-імпорتنної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим показником, що відображує результат експортно-імпоротної діяльності є торгівельне сальдо, яке демонструє певний рівень самозабезпечення країни товарами. Розраховується як різниця між експортом та імпортом вартості товарів. Якщо торгівельне сальдо позитивне і експорт товарів перевищує імпорт, товари виробляються і споживаються країною у достатній кількості, дозволяючи реалізовувати залишки продукції за кордон. Якщо навпаки – країна потребує залучення додаткової продукції із-за кордону [3].

Різниця між загальним експортом та імпортом сільськогосподарської та продовольчої продукції свідчить про те, що Україна має достатній аграрно-продовольчий потенціал і може виробляти продукцію саме в такій кількості, щоб забезпечувати потреби вітчизняного споживача (табл. 1). Так, за період з 2011 по 2016 р.р. торгівельне сальдо збільшилось на 76,4%, а відносно попереднього року – на 2,8% (в грошовому виразі таке зростання склало відповідно 4933332,5 та 312023,6 тис. дол. США). Проте, якщо поглянути на торгівельне сальдо в розрізі окремих товарних груп, то можна побачити дефіцит по групі «живі тварини; продукти тваринного походження» в переважній частині з початку досліджуваного періоду. Неодноразово наголошувалось, що тваринницький підкомплекс сьогодні в Україні функціонує за складних умов «виживання» - поголів'я стрімко скорочується, племінний потенціал хибне, технології застарівають, інвестиції на залучаються, виробничі потужності не забезпечують випуску конкурентоспроможної на світовому ринку та якісної продукції тощо. Цим і можна пояснити від'ємне торгівельне сальдо по живим тваринам і продуктам тваринного походження.

Щорічно зростаючі обсяги торгівельного сальда, в тому числі по товарним групам продукції за результатами експортно-імпоротної діяльності України в сфері аграрно-промислового комплексу зображено на рис.1 і 2.

**Торгівельне сальдо за результатами експортно-імпоротної діяльності
України в сфері аграрно-промислового комплексу**

Назва товарів	Роки					
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Всього експортовано с/г та продовольчої продукції, тисяч доларів США	12804109,1	17905603,7	17038805,3	16668953,8	14563144,5	15281802,6
Всього імпортовано с/г та продовольчої продукції, тисяч доларів США	6346705,8	7513878,6	8187431,1	6059256,7	3484432,3	3891066,8
Торгівельне сальдо, тисяч доларів США, в т.ч.	6457403,3	10391725,1	8851374,2	10609697,1	11078712,2	11390735,8
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	-98764,5	-750490,4	-810393,8	-109655,3	275264,7	148757,8
II. Продукти рослинного походження	3716015,6	6791446,4	6205886,1	6704499,6	6825306,2	6808877,2
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	2927738,9	3804297,8	3103723,8	3520329,2	3117460,2	3717018,5
IV. Готові харчові продукти	-87586,7	546471,3	352158,1	494523,6	860681,1	716082,3

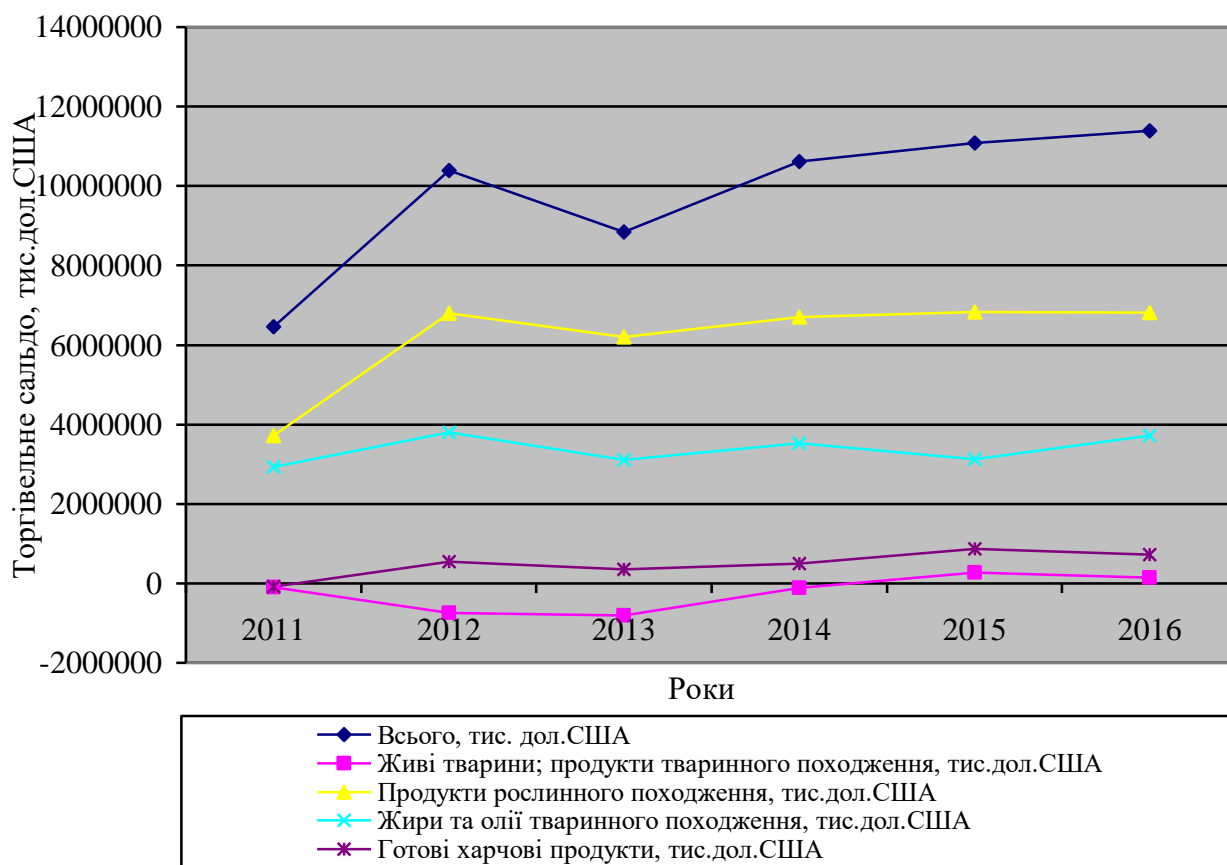

Рис. 1. Торгівельне сальдо за результатами експортно-імпоротної діяльності України в сфері АПК по товарним групам

* За власними розрахунками автора

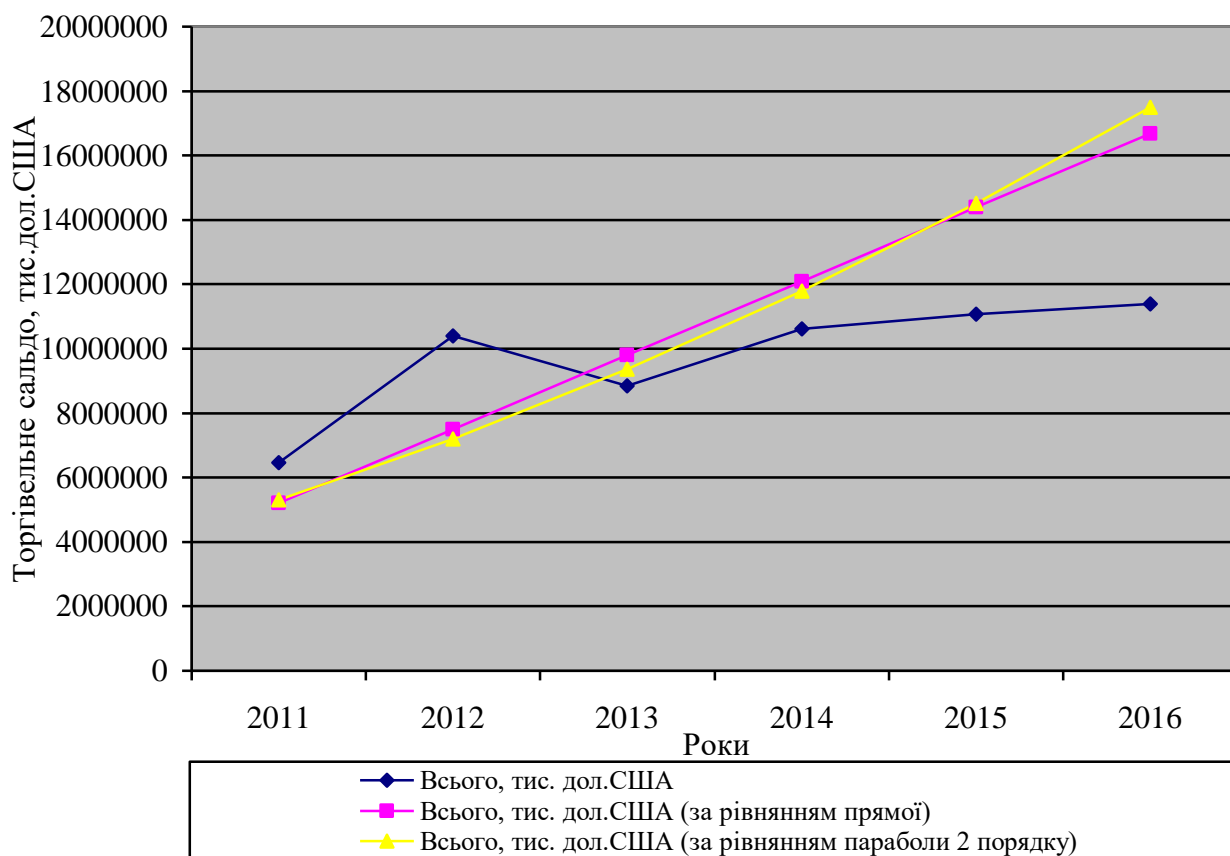

Рис. 2. Торгівельне сальдо за результатами експортно-імпоротної діяльності України в сфері АПК, вирівняне за рівнянням прямої та параболы другого порядку

Надалі доречно поглянути на зміну торговельного сальда на найближчу перспективу, на наступні шість років (2017-2022 р.р.). Для цього нами використано лінійний метод прогнозування. Прогнозування динаміки показників здійснено за допомогою метода Брауна, який ґрунтується на визначенні наступних у часі значень прогнозного показника з урахуванням ступеня впливу попередніх рівнів. Часові ряди описуються лінійним трендом.

Лінійна модель заданих динамічних рядів описується формулою:

$$y_t = a_0 + a_1 t_1 \quad (1)$$

Прогнозна модель для заданого типу рівняння матиме вигляд:

$$\hat{y}_{t+L} = \hat{a}_0 + \hat{a}_1 L, \quad (2)$$

де L - фактор часу.

Для розрахунку параметрів \hat{a}_0 і \hat{a}_1 використовують систему рівнянь Брауна і знаходять їх через експоненціальні середні $S_t^1(y)$ і $S_t^2(y)$:

$$\begin{aligned}\hat{a}_0 &= 2S_t^1(y) - S_t^2(y), \\ \hat{a}_1 &= \frac{\alpha}{1-\alpha} (S_t^2(y) - S_t^1(y)),\end{aligned}\quad (3)$$

де α - параметр згладжування, який розраховується як $\alpha = \frac{2}{n+1}$; (4)

n - кількість членів ряду;

$S_t^1(y)$ і $S_t^2(y)$ - експоненціальні середні, які розраховуються як

$$S_{t(y)}^1 = \alpha \tilde{y}_n + (1-\alpha)S_{0(y)}^1, \quad (5)$$

$$S_{t(y)}^2 = \alpha S_{t(y)}^1 + (1-\alpha)S_{0(y)}^2, \quad (6)$$

де $S_{0(y)}^1$, $S_{0(y)}^2$ - початкові рівні експоненціальних середніх відповідно першого та другого порядків:

$$\begin{cases} S_{0(y)}^1 = a_0 - \frac{1-\alpha}{\alpha} a_1 \\ S_{0(y)}^2 = a_0 - \frac{2(1-\alpha)}{\alpha} a_1 \end{cases}, \quad (7)$$

де a_0 , a_1 - параметри лінійного рівняння;

\tilde{y}_n - теоретичне значення останнього рівня ряду.

Отже, прогнозна модель торговельного сальдо за результатами експортно-імпортової діяльності України в сфері АПК на 2017-2022 р.р., яка представлена на рис. 3 і описана лінійним трендом Брауна має вигляд:

$$Y = 13216487,0 + 3024036,0L$$

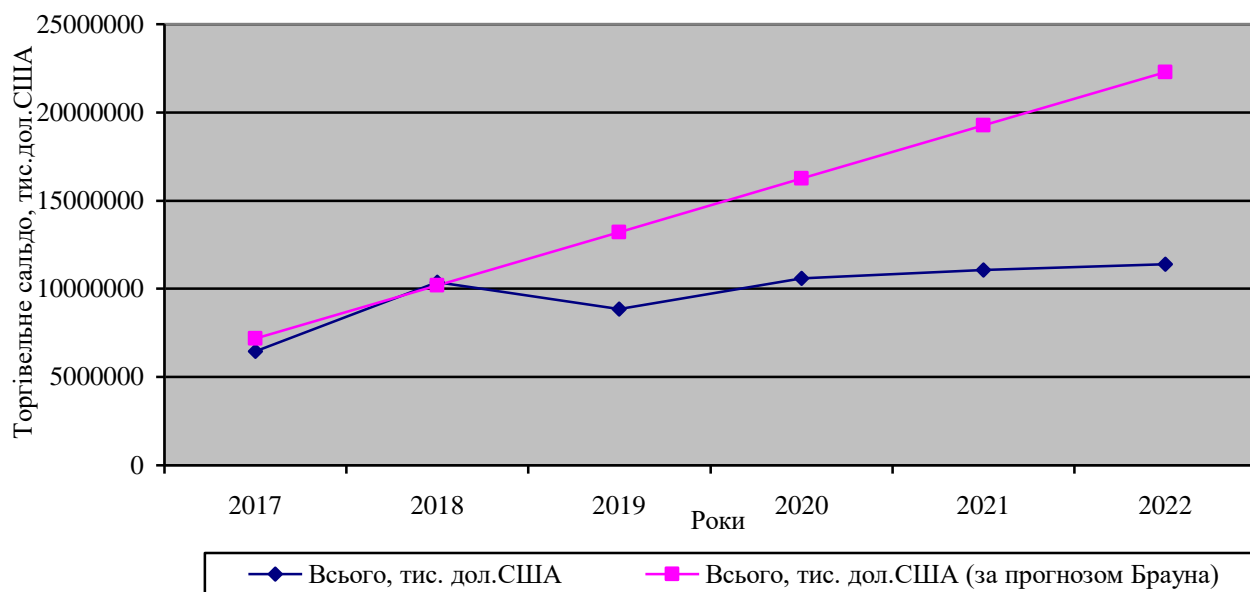

Рис. 3. Лінійний прогноз Брауна, що описує майбутню тенденцію зміни торговельного сальдо від експортно-імпортової діяльності України в сфері АПК

В результаті розрахунків прогнозних значень торгівельного сальдо по результатам зовнішньої торгівлі у сфері АПК України виявлено, що в прогнозному періоді намічається така ж спрямованість щодо його ймовірного зростання, за деяким виключенням в розрізі окремих товарних груп.

Слід брати до уваги, що прогнозні показники носять імовірнісний характер, а розрахунок похибок при лінійному прогнозуванні за системою рівнянь Брауна говорить про відхилення показників в середньому на 1,5- 2,5%.

Сьогодні для України важливим є не просто нарощування присутності на зовнішніх ринках, а оптимізація структури експорту та імпорту, поліпшення якості, підвищення економічної та технологічної ефективності експортного виробництва. Це неодмінні умови підвищення рівня конкурентоспроможності на світовому ринку. Це в повній мірі можна віднести до аграрно-промислового сектору. Щоб збільшити обсяги експорту сільськогосподарської продукції потрібно насамперед шукати шляхи підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Але існують чинники, які значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках, а саме: вітчизняна фінансово-кредитна система має дуже низький рівень розвитку, недостатню кількість банківських та пара банківських організацій, які б могли відкрити кредитну лінію для аграрно-промислових товаровиробників; в Україні недостатній рівень інвестування сфери АПК з боку іноземних виробників; власно державна підтримка не спрямована на розширення експортного виробництва, наприклад система дотування; сфера страхування фінансово-виробничих ризиків в агропромисловому виробництві невідосконала та нерозвинута; незабезпеченість виробництва об'єктами виробничо-обслуговуючої інфраструктури, що призводить до високих витрат виробництва, комерційних витрат, втрат і псування продукції; недостатньо досконалі логістичні системи товаровиробників та нераціонально організовані ринки сировинної та готової до споживання продукції, що по суті є проблемою маркетингу на виробництвах; низький кваліфікаційний рівень на виробництві та неможливість залучення до виробничих процесів провідних фахівців; відсутність

нових високопродуктивних технологій вирощування та підвищення урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин; в Україні вкрай низьке забезпечення аграрних товаровиробників сучасною технікою; невикористання підходів індивідуалізації виробництва в залежності від регіональних особливостей товаровиробників та сегменту охоплюваного ринку тощо. Тож для підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції необхідно вирішити ряд завдань, спрямованих на подолання перелічених проблем з метою збільшити обсяги експорту аграрно-промислової продукції.

Таким чином, за дослідженнями автора модель удосконалення експортно-імпоротної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку виглядає як на рис. 4.

В кінцевому підсумку до шляхів нарощування обсягів експорту як удосконалення експортно-імпоротної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку можна віднести реалізацію ряду заходів, спрямованих на забезпечення сільськогосподарського виробництва необхідним фінансуванням, матеріально-технічною базою; створення достойної інфраструктури на всіх рівнях виробництва і реалізації продукції; впровадження сучасних інноваційних технологій; реалізацію заходів з державного стимулювання експорту та підтримки проблемних, зокрема м'ясо-молочних галузей виробництва; залучення іноземних інвесторів та створення механізму «доступного» кредитування та інше.

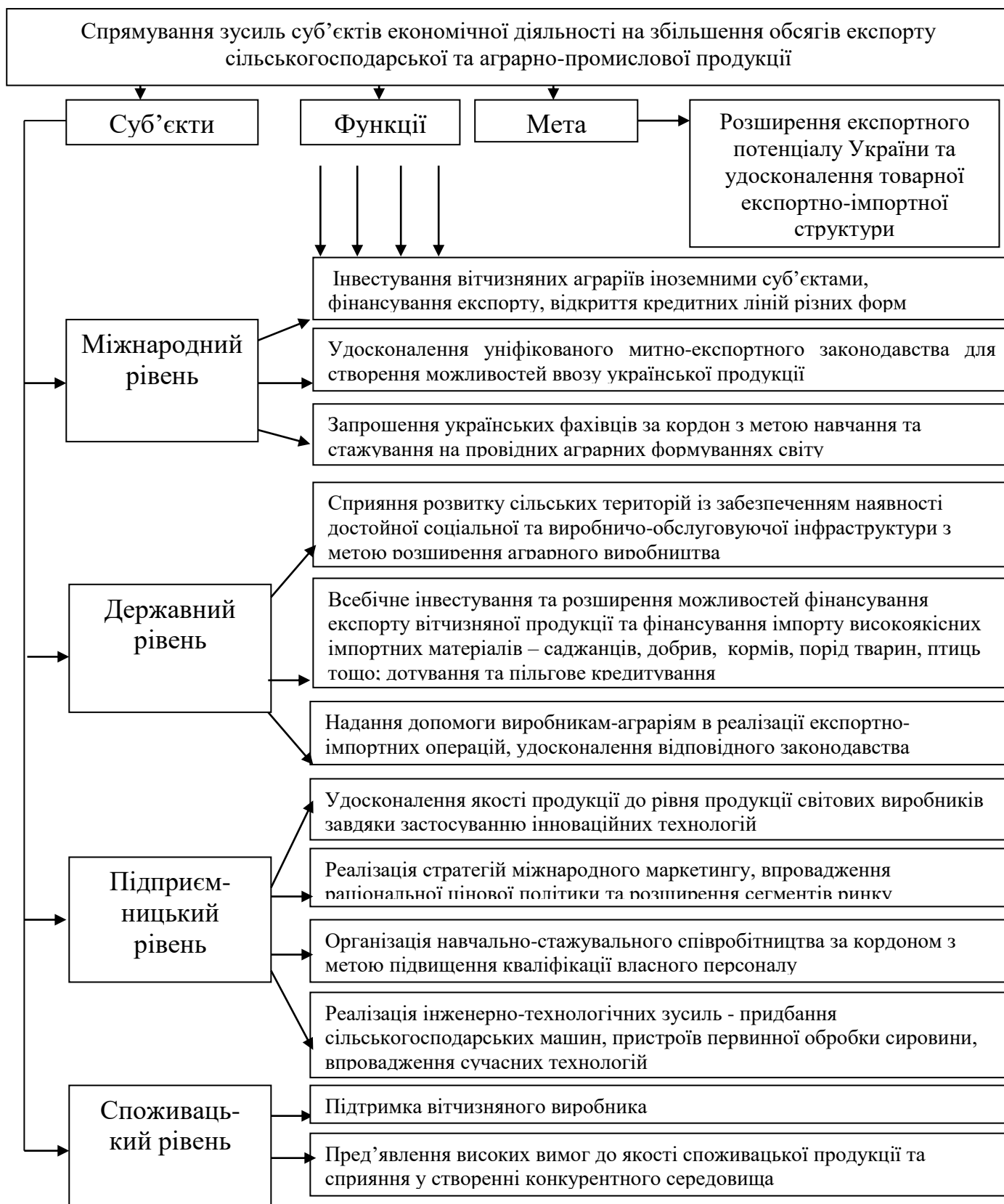

Рис. 4. Модель удосконалення експортно-імпоротної структури сільськогосподарської та продовольчої продукції в контексті підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку

* Дослідження та пропозиції автора

Висновки. Удосконалення якості та нарощування обсягів експортної аграрно-промислової продукції є головним шляхом підвищення рівня конкурентоспроможності на відповідному світовому ринку. Щорічне зростання обсягів та вартості експортної продукції у сфері АПК забезпечує позитивне торгівельне сальдо. Підвищувати рівень конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та нарощувати обсяги експорту продукції слід в декілька етапів, починаючи з досягнення стабільності в матеріально-технічній базі, закінчуючи формуванням раціональної маркетингової концепції. Українські підприємства мають можливості для нарощування обсягів реалізованої на світовому ринку сільськогосподарської та продовольчої продукції за умов реалізації механізму зниження витрат на виробництво і реалізацію експортної продукції. Застосування інноваційного розвитку експортного потенціалу для вітчизняних аграріїв є неодмінною умовою його нарощування та удосконалення експортно-імпоротної структури товарної продукції.

Література:

1. Заєць К. Д. Державне регулювання виробництва та проблеми підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції/ К. Д. Заєць// Науковий вісник БДФА. Серія: Економічні науки : зб.наук.праць/ гол.ред. В.В. Прядко; Міністерство фінансів України, БДФА. – Чернівці: Технодрук, 2009. – Вип. 4. – С. 190-195
2. Зборовська Ю.Л. Підвищення конкурентоспроможності продукції - важлива умова нарощування експортного потенціалу АПК України/ Ю.Л. Зборовська// Зовнішня торгівля: право та економіка. - 2007. - №4. - С. 137-140
3. Козак Ю. Г., Логвінова Н. С., Барановська М. І. та ін. Міжнародна торгівля. 4-те вид. перероб. та доп. Підручник. / За ред. Козака Ю. Г., Логвінової Н. С., Барановської М. І. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 512 с.
4. Луценко В.О. Розробка заходів підвищення ефективності експортних операцій промислового підприємства. Автореф. [Електронний ресурс]: <http://www.uran.donetsk.ua/~masters/2002/fem/lutsenko/diss.htm>

5. Рубан І. В. Обґрунтування стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства на засадах збалансованої системи показників [Електронний ресурс]: <http://www.rusnauka.com>

6. Салькова І. Ю., Сторожук О. Л. Аналіз структури експорту продукції АПК/ І. Ю. Салькова// Глобальні та національні проблеми економіки. - 2016. - №9. – С.184-187

7. Следзь С. Агроекспорт / С. Следзь // Дзеркало тижня. Україна. – № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://gazeta.dt.ua>

8. Сільське господарство України 2016: стат. зб. / [за ред. О.М. Прокопенка]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 195 с.

9. Україна у цифрах 2016: стат. зб. / [за ред. І.Є. Вернера]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 240 с.